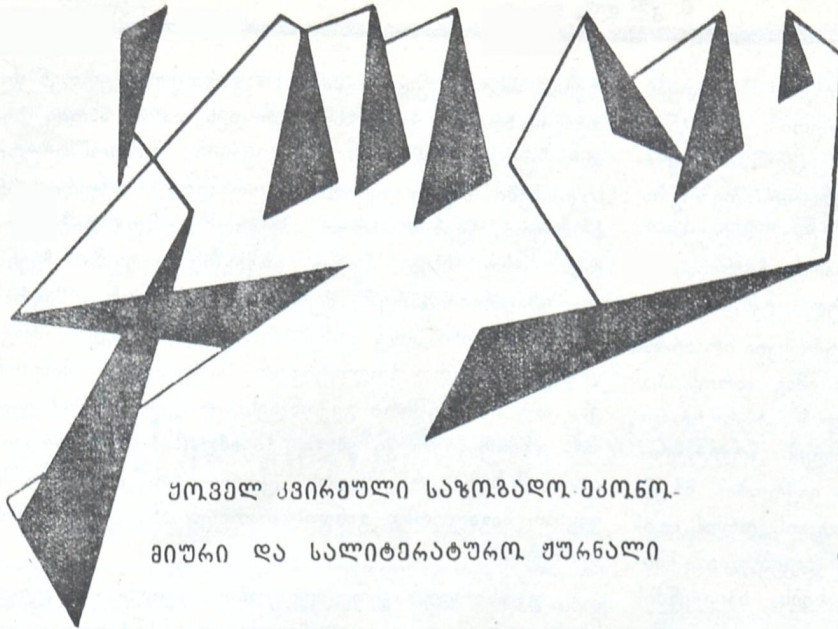

მიიღება ხელის მოწერა. ფასი 1 წლ., — 5 მან. 6 თვ.— 2 მ. 75 კ., 3 თვ.— 1 მ 50 კ., 1 თვ.— 50 კ. სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ყოველ კვირეული საზოგადო. ეპონო.

მიზრი და სალიტერატურო შუხანალი

რედაქცია ღიაა 5-7 საათ.

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეძისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი : წლის თავზედ. — ა — ისა. კრფენულ-კულტურული მოძრაობა ავსტრიის უკრაინაში. — ა. ყიფშიძისა. ორი ისტორიული სკოლა. — ეკალისა. საშინელი ბორტუბანი. — დ. ვ — ძესი. უკანასკნელი აზებუბი. აღსაწება. — ოლ. ბეჟ-აგლაძისა. ივრის ხეობის მუერნეთა თათბირი. — ს. კ — ისა. სომხური ზრესა და ილია ჭავჭავაძე. მამულ-დედულით ვაჭრობა. — ა. — ლისა. სრულიად რუსეთის ქალაქთა წარმომადგენლების კრება. შიმშილობა. ზასუსი თ. დღანტის. — რ. გ — ესი.

დროს, ჩვენ ვიდექით ისეთ ნიადაგზედ, რომელიც თავისთავად ღირსი იყო ყურადღებისა. ყველა ეს იმის თავდებია, რომ ხმა ჩვენი არ დარჩებოდა ხმად მლაღადებელისა უდაბნოსა შინა.

ჩვენი ჟურნალი არ იყო რომელიმე პარტიის ორგანო და ეს იმიტომ, რომ ისეთი პარტია, რომლის აზრებიც ჩვენ შეგვეძლო გავვევრცელებინა ხალხში, ჯერ-ჯერობით არ არსებობს. მაგრამ ის ფაქტი, რომ ჩვენ არც სხვა რომელიმე არსებულ პარტიის პრინციპებს ვაღვიარებდით სავსებით და უკრიტიკოდ, — თავის-თავად იმის მაჩვენებელია რომ, მოქმედების დროს ჩვენ გვექონდა თუ სრული საკუთარი პროგრამა არა, საკუთარი სხემა მაინც, რომელიც განირჩეოდა არსებულ პროგრამათაგან. რაში გამოიხატება ეს განსხვავება?

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ საქართველოში ქუდზედ-კაცის გასოციალისტების ხანამ თავისი დრო მოიჭამა. ამ მხრივ ჩვენ უსათუოდ კერძო საკუთრების მომხრენი ვართ. ეს არც იძულებითი კომპრომისია ჩვენ მხრივ, არც ტაქტიური მოსაზრება. ჩვენ აქ ვსდგევართ იმ ნიადაგზედ — რა ნიადაგზედაც სუფევს მთელი ეკონომიური სტრუქტურა საქართველოსი. მაშასადამე ჩვენს მოქმედებაში საქართველოს კი არ ვეწვევით ჩვენსკენ, არამედ თვით ჩვენ მივიღვართ მასთან, როგორც ასეთთან. ეს კი სათავეშივე სცვლის სურათს და განსხვავება ჩვენსა და სხვა გამოცემათა შორის აშკარა ხდება. დიდი უმრავლესობა ჩვენის ქვეყნისა კერძო მესაკუთრეა და დარჩება მრავალი ხნის განმავლობაში მესაკუთ-

წლის თავზედ

დღეს სრულდება ერთი წელიწადი, რაც ჩვენმა ჟურნალმა პირველად იხილა დღის ნათელი. ერთი წელიწადი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ფრიად მოკლე დროა და ამ ხნის განმავლობაში, რასაკვირველია, ჩვენ ვერ მოვახერხებდით გავვეზორციელებინა თუნდ უმცირესი ნაწილი მაინც ჩვენის აზრებისა. მიუხედავად ამისა, ნებას ვაძლევთ ჩვენ თავს ვიფიქროთ, რომ მცირეოდენი კვალი ჩვენმა ჟურნალმაც დააჩნია ჩვენს ცხოვრებას. სრულებითაც არა გვსურს ჩვენ პირად დარსებას მივაწეროთ ეს მოვლენა. ბეჭდვითი სიტყვა ისეთი იარაღია, რომ თუ კი მას სათავეში გულოწრფელი და მართალი აზრი უდევს, იგი ყოველთვის მოახდენს შთაბეჭდილებას. ამას გარდა მრავალ საკითხების განხილვის

რედ. მაგრამ ჩვენი მესაკუთრეობა ისეთ სახეს იღებს, ისეთ საფუძველზედ სდგება და ისეთი ელემენტი იქვრს მასში მთავარ ელემენტის ადგილს, სახელდობრ, გლახობა, რომელსაც არსებითად დემოკრატიზმი არ ეუცხოება. ამ ტომ ჩვენ რომ მოგვესურვებინა ხალხისთვის ჩვენი პროგრამის ჩვენება ეს პროგრამა უსათუოდ დემოკრატიული იქნებოდა.

ჩვენთვის იდეა ცარიელი აბსტრაქცია არ არის. ამიტომ ეროვნული იდეა ჩვენთვის იმავ დროს საკითხია ქართულის ენისა, ქართულის ტერიტორიისა, ქართულის ეკლესიისა, ქართულის კულტურისა, ქართულის მესაკუთრეობისა და ვაჭრობა მრეწველობისა. ყოველი იდეა რეალიზაციის დროს იგივეა, რაც ოქროს ფული გადახურდავებული სპილენძის გროშებზედ. ვინც არ აფასებს სპილენძის გროშს, მან არ იცის ფასი ოქროს მანეთისაც. ამიტომ ეროვნულ საკითხის განხილვის დროს ჩვენ ვიცავდით არა მარტო იდეას, როგორც აბსტრაქციას, არამედ მის ექვევალენტსაც. ჩვენ არ შეგვეძლო ჩვენი თავი ეროვნულ ინტერესთა დარაჯად გვეცნო მარტო იმიტომ, რომ ხმა ავიმალღეთ მაგალითად მაშინ, როცა ბათუმის ოლქში ქართულ ენას დაუწყეს შევიწროება და გაეზუმებულიყავით მაშინ, როცა კავკასიის უმაღლესი მთავრობა „ხიზანთა საკითხის“ სახით ქართულ ტერიტორიას არა ქარაველებს ურიგებს. ამიტომ ჩვენ თავს ნებას ვაძლევთ ვიფიქროთ, რომ ზემოხსენებულ საკითხში ნამდვილ ქართულ ინტერესებს ვიცავდით სწორედ ჩვენ და არა ისინი, რომლებმაც ასეთ საკითხშიაც კი ვერ გამოიჩინეს საკმაო პატრიოტიზმი. ეროვნული თავისუფლება ჩვენ მიგვაჩნია უმაღლეს სამართლიანობად და, რასაკვირველია, ამის ღირსნი ვართ არა მარტო ჩვენ, ქართველები, არამედ სხვებიც. ეროვნულ პოლიტიკაში ჩვენ ყოველთვის ანგარიშს გაუწევთ სხვა ერთა უფლებათაც, მაგრამ ჩვენ არას დროს არ დავედრებით იმ პოლიტიკურ რეგვენებს ან გულკეთილ დიასახლისებს, რომლებიც კერძის დარიგების დროს სტუმრებს იმდენს აძლევენ, რომ თითონ უკერძოდ რჩებიან.

ჩვენი დამოკიდებულება ჩვენს ახლო მოსახლე ერებთან გამომდინარეობს თავთ საქართველოს ტერიტორიულ აგებულობიდან. ქართველი ხალხი არავის ცხოვრებაში არ ერევა. მას თამამად შეუძლიან სთქვას, რომ თავის საკუთარ მიწა-წყალზედ სცხოვრობს და ვიდრე ეს ტერიტორია არსებობს, იგი სუპერ-არბიტრია ყველა მთავარ საკითხებში, რომელსაც კი წარმოშობს ამ ტერიტორიის ცხოვ-

რება. ამიტომ ყველა საკითხი ქართულ ეროვნულ თვალსაზრისით უნდა სწყდებოდეს და ამ მხრივ ხელოვნურად შექმნილი სხვა კერძო ნაციონალური საკითხები საქართველოში, როგორც ოსური ან სომხური, ჩვენის აზრით „პუჭით“ უნდა დამთავრდეს. სულ სხვაა ჩვენი დამოკიდებულება ჩვენს ტერიტორიის გარეშე მცხოვრებ ერებთან. მაგრამ ასეთი საკითხი არც არსებობს, რადგან ჩვენ მოკლებულნი ვართ პოლიტიკურ საშუალებას, მათთან ესა თუ ის კავშირი გვექონდეს. ყოველ შემთხვევაში, ერთის თქმა კი ეხლაც შეიძლება—ჩვენ არავითარი მიზეზი არა გვაქვს ცუდს განწყობილებაში ვიყოთ მაგალითად განჯის თათრებთან, ან ერევნის სომხებთან.

ეკონომიურ კეთილდღეობის საკითხი უმთავრესი საკითხია ყველა ერისთვის და საქართველოც უნდა ეცადოს, რომ მალე იქცეს მწარმოებელ ქვეყანად. ვაჭრობა ეროვნული უნდა იყოს, სოფლის მეურნეობა ინტენსიური. ამიტომ ჩვენ მუდამ მომხრე ვიყავით ეკონომიურ ცხოვრების ისეთ ფორმებზედ მიგვეთითებინა, რომელნიც გააადვილებენ ეკონომიურ აღორძინების პროცესსა. კოოპერაცია და წვრილი კრედიტი, აი პირველი ეტაპი, რომელიც უნდა გაიაროს ჩვენმა მეურნემ. ჩვენ ღრმად გვწამს, რომ ეს პროცესი უკვე არსებობს. ჩვენს სამშობლოში უკვე არის ისეთი კუთხეები, რომლებიც ინტენსიურ კულტურის მაგალითს წარმოადგენენ. კახეთის რკინის გზა, რომლის დამოუკიდებლობას ჩვენ მუდამ ვიცავდით, სრულიად შესცვლის სამეურნეო სურათს კახეთისას და სხვა პროვინციები არ დააყოვნებენ თავიანთშიც გააფართოვონ ინტენსიური მეურნეობა. ამიტომ ჩვენი ყურადღება შრომისა და კაპიტალის ერთმანეთთან ბრძოლაზედ კი არ იყო მიპყრობილი, არამედ ამ შრომის გაადვილებაზედ და ამ კაპიტალის შექმნაზედ. და ეს გარემოებაც, რასაკვირველია, არსებით განსხვავებას ჰქმნის ჩვენსა და სხვა არსებულ გამოცემათა შორის.

ჩვენ შევეხეთ აქ მთავარ საკითხებს და გამოვსთქვით ჩვენი შეხედულება ამ საკითხებზედ. გონიერი მკითხველი უსათუოდ მიხვდება, რომ ზემო აღნიშნული შეხედულებანი თავისთავად ახალ პოლიტიკურ შეჯგუფებას მოითხოვენ ჩვენში. არსებობს კი ისეთი პოლიტიკური ჯგუფი, რომელიც თავს იდებდა ყველა ზემო აღნიშნულის ქადაგებას და სისრულეში მოყვანას? გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ არა! ამის გაკეთება არ შეუძლიანთ არსებულ

პოლიტიკურ ჯგუფებს, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ ბევრ ისეთ რამეზედ უნდა სთქვან უარი, რაც ერთად-ერთი შეადგენს მათ თანამედროვე პროგრამების სიუხვეს. მაგრამ რადგანაც ეროვნულ ინტერესების დაცვა შეუძლებელია ნახევარ სიტყვით, ნახევარ თვალის ჩაკერით და ნახევარ ბიჯით, ჩვენცა გვგონია, რომ სიტყვას, ჩვენგან ასე

მოკრძალებით ნათქვამს იმ დღეს, როცა პირველად გამოვიდა ჩვენი ჟურნალი, თან მოჰყვება საქმეც და საქართველოს რეალური პირობები წარმოშობენ ახალ შეჯგუფებას, ახალ ორგანიზაციას, რომელიც თავს იღებს წმინდა მოვალეობას ერის ინტერესების დაცვისას.

ა - ი.

ეროვნულ-კულტურული მოძრაობა ავსტრიის უკრაინაში

ავსტრო-უნგრეთის იმპერიის ჩრდილო-აღმოსავლეთით სძევს კარგა მოზრდილი პროვინცია, სახელად გალიცია. პროვინციას სრული ავტონომიური უფლება აქვს მინიჭებული და თვის შინაურ საქმეებს საკლთარის სეიმის დახმარებით განაგებს. იმპერატორის წარმომადგენელად არის ნამესტნიკი, ანუ მისი მოადგილე, უსათუოდ პოლონელი.

გალიციაში მარტო პოლონელი ოთხ-ნახევარი მილიონია, ხოლო უკრაინელი, ანუ როგორც ქართლელი გლეხი ეძახის „ხახოლები“, სამი მილიონი. პოლონელი ჰბატონობს გალიციაში, რადგან ამის უნარიცა აქვს და შეძლებაც. სწავლა-განათლებით და მაღალის კულტურით ისე მდიდარია, რომ თითქმის არაფერში ჩამოუვარდება თვით ავსტრიის ნემცებს. ჯერ ბევრი კოცა გატყდება წყალზე, ვიდრე ღარბ ღატაკი, სოფლელი, ტეტია „ხახოლი“, გაუნათლებელი და გაუწრთენელი დაეწევა პოლონურ ძველსა და მაღალს კულტურას.

მიუხედავად ასეთის განსხვავებისა, გალიციის უკრაინელი სწორედ რომ ტეტეურის ჯიუტობით შეუდგა თვის ეროვნულის სახის დაცვას. არ უნდა რომ გაითქვიფოს პოლონურ მაღალ კულტურაში და წელზე ფეხს იდკამს, რომ როგორმე გაუსწორდეს ამაყს და ლალს პოლონელს, მოიპოვოს სრული პოლიტიკური უფლება და წილი ჩაიდოს ქვეყნის (გალიციის) მართვა გამგეობაში, ესე იგი იმდენი დეპუტატი იყოლიოს სეიმში, რამდენიც შეეფერება ამ ეროვნების რაოდენობას.

აქაც, როგორც სხვაგან, სადაც პატარა დიხაგრულს ერს სიცოცხლის ნიშანი გამოუჩენია, საქმე ერის განათლებიდან დაიწყო. ინტელიგენციის მცირე გუნდი მხნედ შეუდგა წერა-კითხვის გავრცელებას დაბეჩავებულ ერში და მიზნის მისაღწევად

დააარსა სასკოლო საზოგადოება სახელად განათლება (პროსვიტა), სწორედ ისე როგორც ჩეხებმა განთქმული „მატიცა“. უნდა კი გვახსოვდეს, რომ ავსტრიის იმპერიის პოლიტიკური პირობანი ხელს არ უშლიან ასეთს მოღვაწეობას.

დიდი გალიციის უკრაინის „პროსვიტა“ უკვე მძღავრი და ღონიერი დაწესებულებაა მრავალის განყოფილებით. პირველი საფეხური „პროსვიტასი“ სამკითხველოა, რომელიც თავის თავად გადაიქცა სოფლის კლუბად, სადაც რასაკვირველია ბანქოსა და ლოტოს ჰაქანება არ არის, როგორც ჩვენს კლრთხეულ სოფელ ახალქალაქში. სამკითხველო-კლუბთან ჩვეულებრივ ფეხს იკიდებს და წელში მაგრდება მომხმარებელი დუქანი და საურთი-ერთო დამხმარებელი დახლი (კასა). მეორე საფეხური —სამაზრო ქალაქის „პროსვიტას“ განყოფილებანი ნამდვილი ქურაა, სადაც იქედება და იკვერება ყოველი საქმე სწავლა-განათლებისა, პოლიტიკისა და მოქალაქობისა. ამ განყოფილებებთან არსდება დიდი ბიბლიოთეკანი, სათეატრო ზალები, საარტისტო და მგალობელთა საზოგადოებანი. განყოფილებათა წევრნი თვით „პროსვიტას“ წევრებად ითვლებიან, რომლის მთავარი გამგეობა ცენტრში იმყოფება ქ. ლეოვში. აი რანაირად იზრდება „პროსვიტას“ სამოღვაწეო ასპარეზი.

1909 წ. იყო სოფლად 2286 სამკითხველო 84,950 წევრით, ხოლო 1913 წ. 2611 სამკითხველო 130,000 წევრით. 1907 წ. „პროსვიტას“ ჰქონდა მაზრებში 62 განყოფილება 20,000 წევრით, ხოლო 1913 წ. 74 განყოფილება 35,000 წევრით. „პროსვიტამ“ დაჰბეჭდა 445 სახელ-წოდების წიგნი სამს მილიონ ცალზე მეტი, დააარსა სოფლის სამკითხველოებთან (კლუბებთან) 540 მომ-

ხმარებელი დუქანი და 257 საუბრითიერო დახმარებელი დახლი. ამას გარდა 425 სოფელში მოაწყვა 1,794 მაჩვენებელი მინდორი, გახსნა პროვინციაში ორი სასოფლო-სამეურნეო სკოლა—ქალეზისთვის და კაცებისთვის და სავაჭრო სკოლა ქლევოში.

ყველა ეს კარგია და კეთილი, მაგრამ პირველი ხომ ისაა, რომ ეკონომიურად გააღონიეროერი. ამის გამო გალიციის უკრაინის ინტელიგენცია ჯერ ისევ წარსულ საუკუნის დასასრულს მხნედ შეუდგა ეკონომიურ ნიადაგზე ფართოდ მუშაობას. საქმეს ის აძნელებდა; რომ მდიდარი ხალხი უკრაინაში ძრიელ ცოტაა, რომელთაც შეეძლოთ თავისი ძალ-ღონე შეალიონ ამ სფეროში მუშაობას.

ეკონომიურ ნიადაგზე მუშაობით, გალიციის უკრაინის ინტელიგენცია აპირობდა სამი კურდლის დაქერას. პირველი—გაეუმჯობესებინა ნიეთიერად ერი; მეორე—ჩამოშორებოდა და განთავისუფლებულიყო უკრაინელი პოლიტიკურად პოლონურ საეკონომიო დაწესებულებებს, რომ არჩევნებში თავისუფლად ემოქმედნა და მესამე—შეჰქმნა ისეთი პირობანი, რომ მომზადებულიყო მუშაკთა გუნდი, რომელსაც შესძლებოდა თვითარსებობა, განვითარება და მუშაობა.

ვლადიმერ ვიკტოროვი, რომლის საყურადღებო წერილიდანაა ამოკრფილი აქ მოყვანილი ცნობები, გვარწმუნებს, რომ სამივე სფეროში, ესე იგი საეკონომიო, საპოლიტიკო და საკულტუროში დიდი ნაბიჯი გადასდგა წინაო გალიციის უკრაინამ. „სოფლის მეურნეთა ამხანაგობა“ იმავე პრინციპზე მოუწყვიათ; რა პრინციპზედაც არის აგებული „პროსვიტა“. ამხანაგობას 90 განყოფილება აქვს სამაზრო ქალაქებში 26,000 წევრით, ხოლო სოფლად მოუწყვია 1,151 საკრებულო.

„ამხანაგობამ“ ისეთი სიყვარული დაიმსახურა თურმე, რომ აუბრცხველი შეწირულება მოსდის და ანდერძით მრავალ ქონებას უძღვნიან. ამ ამხანაგობის გარდა, ინტელიგენციამ შეჰქმნა „სოლოქო სარევიზიო კავშირი“. რომელმაც დულაბივით შეაერთა მთელი უკრაინის კოოპერატივები ერთ ეროვნულ ძლიერ დაწესებულებად და „საკრედიტო კავშირი“, რომელიც ეხმარება ფულით კოოპერატივებს. უკანასკნელმა ისეთი პატრონობა და დახმარება გაუწია კოოპერატივებს, რომ საკოოპერაციო საქმე ეხლა დევ-გმირულის ნაბიჯით მიდის წინ. თვით „საკრედიტო კავშირი“ ფრიად ღონიერ ფინანსიურ დაწესებულებად გარდაიქცა.

1911 წელს იყო სულ 511 კოოპერატივი, ხოლო 1912 წ. უკვე 557. 1911 წ. კოოპერატივების წევრთა რიცხვი უდრიდა 170,000; საერთო ბალანსი კოოპერატივებისა იყო 47.632,000 კრონა, ხოლო თანხის ტრიალი უდრიდა 283 მილიონ კრონას.

არსებობს კიდევ „დამზღვევი საზოგადოება დნესტრი“ და „საუბრითო ნდობის საზოგადოება დნესტრი“. დაუფასებელი მნიშვნელობა ამ ორის საზოგადოებისა; იმის გარდა რომ პირდაპირ თავის დანიშნულებას ასრულებენ, ისაა, რომ მათი აგენტები უდიდეს კულტურულ როლს ასრულებენ. აქ მუშაობა ლუკმა პურს აძლევს ათასობით დამზღვევ ინტელიგენტ აგენტებს, რომელთა შემწეობით ადვილად ვრცელდება სოფლად ახალი აზრები.

ამ საეკონომიო შენობის დასამთავრებლად საჭირო იყო ჰიპოტეკური ბანკი და აკი ესეც დაიარსეს. ძირითადი თანხა ბანკისა ერთი მილიონი კრონაა და ბალანსი უკვე უდრის 10 მილიონ კრონას.

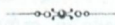
მთავრობა უკრაინელებისთვის ინახავს მხოლოდ ექვს გიმნაზიას და ამდენივე საკუთარის ხარჯით დაიარსეს თვით უკრაინელებმა. დაბალ ტიპის სკოლებისთვის მასწავლებლებად ხშირად პოლონელები იყვნენ, რადგან თავიანთი არა ჰყავდათ. ეს უხერხულობაც მალე მოსპეს და უკრაინა მოჰფინეს საპედაგოგო კურსებით, რომელნიც საკმარისად ამზადებენ მასწავლებლებს.

ერთის სიტყვით, გალიციის უკრაინა, გუშინ მასხარად აგდებული, რადგან იყო უხეირო, გაუნათლებელი და ღარიბი და აბა ხომ მოგვსენებათ რომ ასეთის დოვლათის პატრონს თავაზით არ ვინ ეპყრობა, დღეს შესამჩნევი კულტურული ძალაა. მას აღარ ეშინიან ამაყ პოლონელისა, აღარც მისის მდიდარის და ძველის კულტურისა და იმედინად შეჰყურებს მომავალს. გალიციის უკრაინელი ისე გათამამდა, რომ საკუთარ უნივერსიტეტსაც თხოულობს, უსათუოდ ლევოში, სხვაგან არ უნდა. ჯერ არ აძლევენ, მაგრამ მალე იშოვნის, რადგან მხნე და უნარიანი ადამიანი ყველაფერს იშოვნის.

გალიციის უკრაინის აღორძინება და წინსვლა შედეგია თვითმოქმედებისა და იმ შინაურ ძალისა, რომელიც თვით ერში მოიპოვება. სხვი სხვეწნა-მუდარას თავი დაანებეს და იმედი მარტო საკუთარ ძალ-ღონეზე დაამყარეს და აკი იმედიც არ გაუც-

რუდით. ტარას შევიწყოს ტკბილი ენა აქ, გალიციის ფერაინაში, ვარდით იშლება.

ა. უიფშიძე.

ორი ისტორიული სკოლა

სომხის შოვინისტებს ძალიან ეწყინათ პროფესორ მარის განცხადება, რომ ძველად, ძველ ქალაქ ანის ნანგრევებში ბევრი ქართული ნაშთები მოიპოვება.

ცნობილმა მეცნიერმა ამ ქალაქში სხვათა შორის აღმოაჩინა ქართული ტაძრები, სახლები და წარწერები და როცა მას ჰკითხეს, რომელ ერის ისტორიას ეკუთვნის ეს ნაშთებიო, უპასუხა—ქართველობასაო.

სომხებს ეწყინათ, როგორ თუ ქართველებსო?

როცა ეჩმიაძინში შესწავლილი გვაქვს, რომ არამცთუ ქ. ანი, თბილისიც კი მარტო სომხებს ეკუთვნოდაო.

ძალიან ეწყინათ... და ამიტომ გამოუცხადეს მეცნიერ მარს სასტიკი ბოიკოტი.

მუშები გაურეკეს, საქმელი აღარ მისცეს.

სომხის ქალაქებში სასტუმროებმა კარები მოუკეტეს.

პროფესორმა თბილისამდის თავი ძლივს მოაღწიაო, მოგვითხრობს უკანასკნელი ამბავი. ასე სასტიკად მოექცა სომხობა დარბაისელ პროფესორ მარს, რომელიც ათი წლის განმავლობაში ქ. ანის ნანგრევებზედ თავის მძიმე მეცნიერულ მოვალეობას პატიოსნურად ასრულებდა და სიყვარულით იკვლევდა ისტორიულ ერების კვლებს და ამ შრომით უდიდესი სამსახური გაუწია თვით სომხის ისტორიასაც, მრავალ სომხის ნაშთების აღმოჩენა-გამოკვლევითა.

ასე სასტიკად მოექცნენ მარტო იმიტომ, რომ ქ. ანში მეცნიერმა საქართველოს კულტურული ნაშთები აღმოაჩინა და განაცხადა!!

გულგარული და საზარელი ქცევა!

მოგახსენოთ, ბატონებო,—ჩვენში იყო ორი ისტორიული სკოლა:

პოლიტიკური და საარშინო—დუქნური.

პირველ სკოლაში იზრდებოდა ქართველობა, მისი გავლენით საქართველო 18 საუკუნე წინა აზიის ქრისტიანობის დარაჯად იდგა და სისხლისაგან იცლებოდა.

მეორე სკოლაში იზრდებოდა სომხის ვაქრობა და საქართველოს მფარველობის ქვეშ, მშვიდობიანად ზომავდა და სუქდებოდა.

პირველ სკოლამ დაჰბადა არჩილ ჯორჯაძე თავის კეთილ-შობილურ პოლიტიკით—ურთიერთ სოლიდარობისა, ძმობისა.

მეორე სკოლამ—ა. ხატისოვი თავის უზრდელ დუქნურ შოვინიზმით.

სჩანს ამ სკოლიდან გამოვიდნენ ის ბატონებიც, რომელთაც ეწყინათ ქართველების ისტორიული მემობლობა ქ. ანში და ასე შესაზარად მოექცნენ ცნობილ მეცნიერს პროფესორ მარს.

ეკალი.

საშინელი ბოროტებანი

საშინელი ამბები მოგვდის დასავლეთ საქართველოდან. დღითი-დღე კოოპერატიულ ამხანაგობებში რევია ბოროტმოქმედებას აჩენს. იქ ამხანაგობის ფულები გაფლანგეს, აქ გამგენი შანტაჟისტური ოპერაციებით კოოპერატივში, თვალებს უხვევენ ხალხსა და ხელებსაც ითბობენ. ამას წინად ჩვენა ვწერდით ქუთაისის კოოპერატივებზე. მომხმარებელ საზოგადოებაზე „პროგრესზე“, რომელიც არაკეთილ და უწყესო საქმის წაყვანის წყალობით კიდევ მიიკეტა. ვწერდით ქუთაისის სახელოსნო შემნახველ-გამსესხებელ ამხანაგობაზე, სადაც მეთაურებმა ამხანაგობის კასას ფულები მოაკლეს. დღეს სია ამ „კოოპერატივებისა“ გადიდდა. როგორც ვახ. „ხაკავკასკაია რეჩი-ს“ კორესპონდენტი გურიიდან იწერება მათ მოემატა—შუხუთის ამხანაგობა, რომლის გამგეობამ თავის ბოროტმოქმედებით და შანტაჟობით მიწის იჯარით აღებაში ქუთაისის საადგილ-მამულო ბანკისაგან, ისეთი ზარალი მიუყენებია ამხანაგობისათვის, რომ უკანასკნელს აქამდის სული ვერ მოუბრუნებია. ეძებენ დამნაშავეს და ვერ „მოუნახიათო“ დასძენს კორესპონდენტი. ნიგოთის საკრედიტო ამხანაგობის მოთავეებმა კი პირდაპირ და დაურიდებლად ამხანაგობის სალაროში მყოფი ფული, 625 მანეთი, ერთმანეთში გაინაწილეს და შექამეს. ამ გვარივე ამბავი მოხდა ცივ-სლობოდის და დიმის ამხანაგობაში, რომლებშიაც რევია იამ დიდი ფულის გაფლანგვა აღმოაჩინა. მათ შორის დიმის ამხანაგობის მეთა-

ურების ცინიზმმა იქამდის მიადწია, რომ მარტო იმ ამხანაგებს აძლევდნენ ფულს, ვინც მათ საქმეს უკეთებდა. მაგალითად სესხის გამომტანი მოვალე იყო უფასოდ ემუშავნა გამგეობის წევრების მინდვრებზე. მარტო ამის შემდეგ ამხანაგობიდან ფულს მიიღებდა. არ ვიცით დასავლეთ საქართველოს და ნარჩენ კოლპერატევებში რა ხდება, მაგრამ ჯერჯერობით ზემო ჩამოთვლილი ამხანაგობათა რიცხვიც კმარა, რომ პატიოსან ქართულ კოლპერატევთა წრეებში ამ ამბებმა დიდი გულისწყრომა გამოიწვიოს და ამ საშინელ ბოროტებას, ქართულ კოლპერატეულ ამხანაგობებში მომხდარს სერიოზული ყურადღება მიაქციონ.

მართლაც ხომ საშინელებაა, რომ ჩვენი კოლპერაცია ისე ეწყობა, რომ ყოველ მოხერხებულ სოფლის „მაშენიკს“ ადვილად შეუძლიან ხალხი დაიყოლიოს, გაახსნეინოს, მაგალითად, საკრედიტო ამხანაგობა და მერმე გემრილად მიირთოს ხალხის ფულები.

ჩვენ რამდენჯერმე ვწერდით და ხაზს უსვამდით, რომ სრულებით საკმარისი არ არის მარტო კოლპერაციის გახსნა... საჭიროა მისი მოვლაც. ამისათვის კი ჯერ პატიოსანი და მუშაკი მოთავეები უნდა მოიძებნოს. რამდენი მაგალითია იმისა, რომ დღევანდელი კოლპერატეული ორგანიზაციები უპატიოსნო მიზნებით არსდება. იქ მღვდელი ვილაცას დაემუქრა და საკრედიტო ამხანაგობა თავისათვის გაუხსნია, აქ ვილაც მემამულეს მოუწყვია „კოლპერაცია“ და ფულები თავის ცოლ-შვილს, ძმებს და დებს დაურიგა და სხვა და სხვა... ჩვენი ცხოვრების ბნელ ორღობებიდან გამოვიდნენ მგლები ცხვრის ტყავში გახვეულნი... გამოდიან თამამად... ჰყვირიან ხალხის ჭირ-ვარამზე და სტირიან მათ სიბნელეს, სიღატაკეს, ჰპირდებიან შველას, დახმარებას.. „ხალხმა“ გამოიღვიძა, არიქა ბიჭებო „კოლპერაცია“ მოვაწყვით! „გაჰკვივიან ეს მგლები... და აწყობენ „კოლპერაციებს“, სჯამენ მათ ფულს, სჯამენ ხალხს და უფრო დიდ უბედურობაში აგდებენ საწყალ სოფლებს. რა გასაკვირველია, რომ ამ ვაჟბატონების „მუშაობის“ წყალობით, კოლპერატეული იდეა ირყენება, მცირდება და მალე ხალხის მასსაში გასავალიც აღარ ექნება. ეს საშინელება აიხსნება იმიტომ, რომ დღეს ქართული კოლპერაცია უპატრონოდ მიტოვებულია... ქართული პრესას რომელსაც ძალიან უყვარს ხალხის სახელით ლაპარაკი და ფიცი, რომ იგი მარტოდ მარტო ხალხის ინტერესებს ემსახურება, ჯერ ამ ინტერესებისათვის ბევრი არა-

ფერი გაუკეთებია რა... მაგალითად რითი აიხსნება, რომ სახალხო კოლპერატეულ ორგანიზაციებში მომხდარი საშინელი ბოროტებანი ყოველ-დღიურმა პრესამ უყურადღებოთ დასტოვა... უშველებელმა მეთაურებმა ფ. მახარაძეზე ორი თვის განმავლობაში არა ერთ ქართველს გული შეუწუხეს, ბრიყვ და ვულგარულ „პროტესტებით“ ფურცლები აავსეს და ნამდვილი ხალხის ვარამი კი აბუჩად აიგდეს... ვინ არის მერე პასუხის მგებელი ამ ბოროტებაში... რასაკვირველია ჯერ ისინი, ვინც ეს ბოროტება ჩაიდინეს და დარწმუნებული ვართ, რომ ყველა ბოროტმომქმენდი დასჯილი იქნებიან; მერმე ჩვენი მოღვაწე კოლპერატორები, რომელნიც დაქსაქსულად და უკავშიროდ მუშაობენ და ქართული პრესა, რომელსაც დღეს ლოძის და ცარეგოქშაისკის მუშათა მდგომარეობა უფრო აინტერესებს, მინამ დაჩაგრულ ქართველ გლეხთა ცხოვრება.

დ. ვ—ძე.

უკანასკნელი ამბები

მცხეთის მონასტრის საქალებო სკოლის ბედი. თუ არ ვცდებით მცხეთის სამთავროს საქალებო სკოლა 20 წელიწადია არსებობს. მან გამოზარდა მრავალი ჩვენი მანდილოსანი. ეს იყო ერთ-ერთი საქალებო სკოლა, სადაც ქართული სული მეფობდა, სადაც ქართულ ტრადიციებზედ მრავალი ქართველი ქალი იზრდებოდა. მაგრამ დღეს ყველა ქართულის დევნა მოდაში არის. ამ სკოლასაც გამოუჩნდნენ მღვდელელები. მღვდელი ვოსტორგოვი დიდი ხანია გაიხიზნა საქართველოდან, მაგრამ მისი მიმდევარი კი აქ დარჩნენ. საეპარქიო სკოლის ზედამხედველი მღვდელი პაშკევიჩი დიდი ხანია მტრულად უყურებდა სამთავროს საქალებო სკოლას, და რადგანაც იგი მის „პატრიოტულ“ ზედამხედველობას არ ექვემდებარებოდა (აქამდის სკოლა მარტო ეგზარხოსის ხელ-ქვეით იყო), იმდენი ღონე იხმარა, რომ დაუქვემდებარა ცნობილ „ეპარქიალურ საბჭოს“, სადაც ქართულ ეპარქიალურ სკოლებს ბ. ბ. „მისიონერები“ რუსთა პატრიოტულ პროგრამებს და ინსტრუქციებს უცხოებენ.

ბ. პაშკევიჩის მიერ სკოლის დაპყრობას მოჰყვა ის, რომ მან დაუყოვნებლივ მოითხოვა ქართველ მასწავლებელ ქაღის გადაყენება და რუსის და-

ნიშნა. როგორც ამბობენ ეს მარტო პირველი ნაბიჯია. საიდუმლო და საბოლოო განზრახვით აქვთ თვით ძველ ქართველ დედათა სამთავრის მონასტრის ხელში ჩაგდება არ ვიცით რასა ფიქრობს მცხეთის იღუმენია?

ნუ თუ ამ ნაირი მდგომარეობა არ აიძულებს მას დახუროს საქალბო სკოლა?

ბ. ბ. ვოსტორგოვების და პაშკევიჩების „პოლიტიკური სკოლები“ საქართველოს არ უნდა! მადლობა ღმერთს მაგალითისადვის შორს არ მოკვინდება წასვლა წმ. ნინოს ბოღბეს მონასტერი... იქაც ვგრე დაიწყეს ბ. ბ. ვოსტორგოვებმა გაიჩინეს „კულტურული“ ბუდე საქალბო სკოლა და ნელ ნელა მიჰყვნენ: ჯერ ქართული წირვა ლოცვა ეკლესიიდან განდევნეს, მერმე ქართველი მოლოზნები, მერმე ქართველი მღვდელი და ეხლა ერიც... დღეს, უდიდეს საქართველოს საფლავს ახლო ერთ ქართველ მომვლელ ქალს ან კაცს ვეღარ ნახავთ!.. ეს მაგალითიც საკმარისია.

ქართულ სოფლების აყრა ჩვენ გვატყობინებენ, რომ კავკასიის სამხედრო მართველობას გადაუწყვეტია ჯარის საზაფხულო ლაგერისთვის შეიძინოს ქართლში 12000 დესტინა. ეს ალაგი მდებარეობს „კვერნაკის“ კალთებზე (სადგურ კასპის ახლო), ერთ მხრივ შეიცავს აშურაინის ველს და მეორეს ტირიჯონის მიდამოს. ამ შექმნას თანაჰყვება მრავალ ქართულ სოფლების აწიოკება—აყრა. სოფლებს — **გამდლის წყაროს, ზემო რენეს, ქვემო რენეს, ნაწრეთს, ნადარბაზევს, შაშვებს, ნიქოზს და სხვ.** ეს „უსიამოვნება“ მოელით. არ ვიცით განა ხაზინას მიწები ისე გამოელია, რომ საკუთარ ალაგზე ვერ მოუწყვიათ ლაგერი? ან რა ფასით სამხედრო მართველობა ჰფიქრობს ანაზღაუროს ხალხის ასეთი აწიოკება? მერმე ვინ და როგორ დაეხმარება უბედურ სოფლებს ახლად დასახლებაში და სად?

პროფესორ მარრის ანიდან განდევნა. ცნობილი პროფესორი მარრი, როგორც მოეხსენება მკითხველს, დიდი ხანია მუშაობს ძველებურ ქალაქ ანის ნანგრევებში, სადაც აღმოაჩინა მრავალი ქართული, სომხური, ბერძნული და თათრული ისტორიული ნაშთები. ამ ნაშთებისათვის თვით ქ. ანში ბ. მარრს მუზეუმი მოუწყვია, სადაც უკანასკნელი შენახულნი არიან. დიდი შრომა და ჯაფა დახარჯა პროფესორ მარრმა ამ საქმეზედ. 10 წელიწადია მე-

ცნიერი ობიექტიურად იკვლევდა ანის ნანგრევებს და ნაშთების ისტორიას და როგორცა ვსთქვით აღმოუჩინა ანში სხვა და სხვა ამიერ კავკასიის ერების კვლები. როგორც გვიამბეს ამას წინად ქ. ანს ეწვია ორი უცხოელი მგზავრი. პროფესორ მარრმა დაატარა ანის ნანგრევები. აჩვენა მუზეუმი. მარრი უხსნიდა სტუმრებს სხვა და სხვა ნაშთების წარსულს და სხვათა შორის მიუთითა ქართულ კულტურის ნანგრევებზედ — ტაძრებზედ, სახლებზედ და სხვ. ეს ძალიან არ მოეწონათ იქ მყოფ სომხებს. როგორ თუ ძველებურ სომხის ქალაქში ქართულ სახელს იხსენიებო. გაუწყრნენ... და ბოიკოტი გამოუცხადეს. მუშები აღარ მიაკარეს, საქმელი არ მისცეს და პროფესორი მარრი იძულებული იყო მუშაობაზე ხელი აეღო და მიეტოვებინა ქ. ანი. მაგრამ ამითი არ გათავდა სომხების ბოიკოტი მარრის წინააღმდეგ. მოგვითხრობენ რომ ქ. ალექსანდროპოლში არც ერთ სასტუმროში მეცნიერი არ მიუღიათ... „ალაგი არა გვაქვსო!“.. და ისე მტრულად ეკიდებოდნენ, რომ პროფ. მარრს წყლის დაღვეაც ვერ მოუხერხებია. ვაი თუ მოწამლული იყოსო. ძლივს ტფილისამდის მიაღწია. ასე მოგვითხრობენ მრავალი ხმები ამ ინციდენტის გარშემო... რას მოგვითხრობს ეხლა სომხის შოვინიზმის გაზეთი „ჰორიზონი?“

სია იმ დაწესებულებებისა, რომელთაც ქართლ-კახეთის თავდაზნაურობამ თანახმად 1913 წ. ხარჯთ-აღრიცხვის § 20, გაუნაწილა 4000 მან.

1. ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას ილია ქაჭავაძის ძველის აგებისათვის 500 მან.
2. ქართველ კათოლიკეთა პანსიონს კონსტანტინოპოლში 200 მან.
3. ხარფუხის ქართულ დრამატიულ წრის გამგეობას სახალხო წარმოდგენების გამართვისათვის 100 მან.
4. სახალხო სახლთან არსებულ დრამატიულ წრეს სახალხო წარმოდგენების გამართვისათვის 300 მან.
5. გორის საქალბო კრაკერვის სკოლას 300 მან.
6. სოფ. მუხრანის საბავშვო შესაფარს („იასლი“). 300 მან.
7. კავკასიის ხელოვნების გამავრცელებელ საზოგადოებას ღარიბ ქართველ მოწაფეთა სტიპენდიებისათვის 150 მან.

- 8. ახალციხის საქველ-მოქმედო საზოგადოებას ქართულ სკოლის შენახვისათვის. 100 მან.
- 9. ქართულ კულტურის მოყვარულთა საზოგადოებას 200 მან.
- 10. თბილისის საბაღოს სკოლის ქართველ მოწაფეთა სტიპენდიებისათვის . 600 მან.
- 11. ნაძალადევის სკენის მოყვარეთა წრეს წარმოდგენების მოწყობისათვის . 100 მან.
- 12. ქართულ გიმნაზიასთან დაარსებულ უფასო სასადილოს 300 მან.
- 13. ჟურნალ „განათლებას“ 100 მან.
- 14. საბავშვო მხრუნველთა საზოგადოების გამგეობას 100 მან.
- 15. კავშირ „კავიკის“ საზოგადოებას. 50 მან.
- 16. ვ. ს. მესხიშვილს საიუბილეო ჯილდო 500 მან.

ა ღ ს ა რ ე ბ ა

(მოთხრობა გიუ-დე მოხსანისა).

მოკლე ქალაქი ვეხე-ლე. რეტკელი დასწრო ბადონ — ელრემენს დასაფლავებდა. დასწრეთა უმეტეს ნაწილს უურბო დიდხანს უბუფლათ ზრეფეტურის წარმომადგენელის სიტყვები: „ერთი ჰატიოსანი კაცი კიდევ დაგვაკლდა“.

სიტყვებში იგი თავისი მოქმედებით, უოფაქტეოთ, ტანის მოყვანილობით, სახის გამომეტყველებით ჰატიოსანი კაცი იყო; წვერი რა არის, წვერსაც-გი ისე იყენებდა, შიდახსაც ისე ატარებდა, რომ იგი მუდამ ჰატიოსანად იყო ხელში ცნობილი. თითოეულ მის სიტყვაში სწავლა-მოდერება იხატებოდა, თითოეულს გაცემულს მოწაფეებს თან აყოლებდა კეთილს რჩევას, უოფლივე მისი ხელის მოძრაობა მადლიანს კურთხევას ემზავებოდა.

სიკვდილის შემდეგ განსვენებულს ქალ-ვაჟი დარჩა. ვაჟი საბჭოს წევრად იყო, ქალი კი ზურგელ დე-ლა-ვერტს ჰქვავდა ცოლად;

ვერტი ნატარუსად იყო ქალაქ ვეხეში და ვეკლა დიდს ჰატიოს სცემდა.

მამის სიკვდილმა ძლიერ შეაწუხა შვილები.

დასაფლავებს თუ არა მამა, ქალ-ვაჟი და სიძე მამინათვე სახლში დაბრუნდნენ, კარები ჩაკეტეს, აიღეს ანდერძის ქაღალდი, რომლის წაკითხვაც მხოლოდ მიღ-

ვალეხელის დასაფლავების შემდეგ შეიძლებოდა და დაიწყო კითხვა: ზურგელ დე-ლა-ვერტმა, როგორც ნატარუსმა და ამ საქმის კარგად მცოდნემ, გახსნა ანდერძის ქაღალდი, გაიკეთა სთავალები და დაიწყო კითხვა.

„ძვირფასო შვილნო! სამარადისო ძილი ვერ მომასვენებს, თუ რომ კუბოში მდებარემ მაინც არ გავიზიარეთ ის დიდი დანაშაული, რაც სიტყვებს მიმხვამა და ისე სსტიკად მტანჯავდა.

დაიღ, მე ჩავიდინე საშინელი და საზარელი დანაშაული.

მაშინ ოცდა-ექვსის წლის ვაჟავი, ვცხოვრობდი ზარიზში და სსამართლში ვმსახურობდი, როგორც საზოგადოდ ეველა ახლგაზრდები, რომლებიც ზოგინდის თავს აჩებებენ და დედა ქალაქს ესწრაფებიან, სდაც მათ არც ნანობნი, არც შეკობები, არც ნათესავები არა ჰყვით.

აქ მე სუფარელი გავიხინე. ამ სიტყვის გაცნობა ბევრს მეტად სძულს, მაგრამ ბევრნი არიან იმისათხებიც, რომლებსაც მარტოდ ცხოვრება არ შეუძლიანთ. მეც იმთ ვეკუთვნი. მე საშინელს მოწყენილობას ვგრძნობ, როდესაც მარტო ვარ ჩემს ოთახში დამ-დამობით. ვზიარებ ბუხართან და მგონია, რომ მხოლოდ მე ვარ ქვეყანაზე; საზარელს მარტობას ვგრძნობ, გარს მსხვევია სხვა და სხვა გვარი გაუკებარი და საშიში მოჩვენებანი; ჩემი უცნობი მეზობელიც-გი, რომლის ოთახისაგან თხელი კედელი შეოფს ისე დაშორებული მგონია, როგორც აი ის ვარსკვლავები, რომლებსაც მე ესლა ფანჯრიდან ვხედავ. მოუთმენლობის და მიშის ზარი მიტასს, ტანში ცივი ჟრუნტელი მივლის, კედლების მდუმარება შიშითა მზარავს. გეტოლინებთ, რამდენად დრმა და მოსწყენია მეუდროება ოთახისა, რომელშიც მარტოდ-მარტო სცხოვრობთ. სიხუმრის და მეუდროებას შეუპურის არა მარტო თქვენი სხეული, არამედ ავით სულიც და უოველი ფანუნი ავეფულობის უზომოდ გაშინებთ, რადგანაც არავითარს ხმაურობას არ მოვლით შავ-ბნელით მოცულს ოთახში. ბევრჯელ შეშინებული ამ მკვდარის სიხუმით, მე ღაზარაკს მოველოდვარ მხოლოდ იმიტომ, რომ ხმაურობა უოველიყო ოთახში; ამ დროს ჩემს სიტყვებს არავითარი აზრი არ ჰქონია. მაგრამ ამ დროსაც კი ჩემი ხმა იმდენად საზარელად მეჩვენებოდა, რომ მევე ვერთოდი მის გაცნობაზე. სწორედ საზარელია, როდესაც მოკლეს სახლში არავინ მოიხრება და მარტოდ-მარტო ეღაზარაკები შენს თავს, ეს ხმა მამინ სულ უცნობ და უცნობმად გეჩვენება.

რომელსაც უაზროდ აქვეთ ჰქვარში; იცით, რომ ურს არავინ გიგლებთ, და ისიც, თუ რას იტყვით;

მოწვენილად გაისმის ეს ხმა ოთახში და რაღაც მოხვე-
ნებად კარდაქმნილი, მოსვლას არ გაძლევთ.

ღიად, მე შევიყვარე ახალგაზრდა ქალი, რომელიც
არაფრით არ განირჩეოდა პარიზულ სხვა ქალებსაგან;
ასეთს ქალებს ჩვეულებრივად არ ჰყოფნით თქვენი ნაშ-
რომის ფასი საცხოვრებლად.

ის იყო წყნარი, კეთილი და მეტად ჰატიოსანი,
მისი მშობლები ზრუსიაში სცხოვრობდნენ და მხოლოდ
რამდენისამე დღით წავიდოდა ხოლმე სანახვად.

მთელი ერთი წელიწადი გიცხოვრე მასთან, მერე
კი გადავწყვიტე თავი დამენებებინა, როგორც-კი ისეთს
ქალს ვნახავდი, რომელზედაც ჯვარის დაწერა შესაძლე-
ბელი იქნებოდა. მე დაუყინიშიე მას მცირე რამ საცხოვ-
რებლად მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენს საზოგადოებაში
მიღებულია დაჯილდოება ქალის სიყვარულის ფულით,
თუ ღარიბია და თუ მდიდარი საჩუქრებით.

მაგრამ ერთს მშვენიერს დილას განმიცნადა, რომ
ორსულადა ვარო. მე თავზარი დამეცა ამის გაგონება-
ზე; ესლა კი ნათლად წარმომიდგა ჩემი მდგომარეობა.
აი, ბოროლი, რომელიც მთელს სიცოცხლეში უნდა ვა-
ტარო და რომელითაც ამის შემდეგ დაკავშირებული
უნდა ვიყო ამ დედაკაცთან და ბავშვთან შეოქი. უნდა აღ-
ვზარდო, ვასწავლო, შეარეკლობა გავუწიო და ვეკლა ეს
დაფარულად მოვიქმელო, ვმალე ხელხის:გან. ამ ამბის
გაგონების შემდეგ ჯერ განს ვერ მოვსულეიყავი, რომ
რაღაც უცნაური სურვილი დამებადა. ეს სურვილი
ჯერ არ ამოვთქვა, მაგრამ ყოველს ეჭვს კარგზე იყო,
რომ იგი ჩემს გულში იმალებოდა; ეს იყო ბოროტი
სურვილი, რომელიც მხოლოდ დროებით იფარავდა თავს,
როგორც ის კაცი, რომელიც კარებს მოჭივარებისა და
ელის ან ახლა დამიძახებენ და ან ახლათ.

მაგრამ ხომ შესაძლებელია არც კი იცოცხლოს?
ასეთი ჰატარა არსებანი ხშირად დაბადებამდის იხიციბი-
ან, ვიფიქრე. არა! მე სრულიადაც არ მსურდა ჩემი საუ-
ვარელი მომეკლა. საწყალი, იგი მე ძლიერ მიყვარდა!
მაგრამ იქნება ის კი მომეკლა, რომელიც ჯერ არ შენა-
ხა? ბავშვი დაიბადა. ჩემს ჰატარა ოთახში მთელი ოჯახი
იყო. ეს კი საშინელება!

უნდა გამოგიტყდეთ, ბავშვი სრულიად არ მიყვარ-
და. მამბი უფრო გვიან იგრძნობენ ხოლმე შვილის
სიყვარულს; იმათ არ იციან, რა არის დედის თავგანწი-
რული სიყვარული. ეს გრძნობა მხოლოდ მაშინ ებადე-
ბათ, როდესაც მათი კავშირი ფესვს გაიდგამს, გამაგრდე-
ბა. ერთი წელიწადი გავიდა. ჩემი ჰატარა ოთახი შევე
მშინებდი; იგი მუდამ სავსე იყო სკამებზედ გადაფენილ
ბავშვის ჩურებით.

უფრო კი იმის სხავილს გავურბობდი: მოეკარებოდა

ვინმე, ახსებდნენ, აცმეკდნენ, აძინებდნენ, ის მუდამ
ხსაოდა.

ამ დროს მე ახალი ნაწინობები შევიძინე. ერთს
ოჯახში გავიცანი დედა-თქვენიც. დედა-თქვენი მე ძლი-
ერ შემეყვარდა, შერთვაც მალე განუფრცდე და თანახმო-
ბაც მივიღე.

აქ კი ხაფანგში გაბმულივით დავრჩი. ან უნდა შე-
მერთო ქალი, რომელიც გატყუებით მიყვარდა, მაშინ
როდესაც მე სხვასთან მუავდა შვილი, ან და გამეცხადე-
ბინა ეველაფერი და მომავალს ბედნიერებაზედ უარი
მეთქვა. მისი მშობლები კი მეტად სასტიკნი იყვნენ და
სამართლეს რომ გაიგებდნენ, ეტკა არ არის, ღარ
რომცემდნენ.

მთელი ერთი თვე სასოწარკვეთილებადა და წყ-
ობრივს ტანჯვაში გავატარე; ამ დროს განმავლობაში არ
მმორლებოდა ათასი მტანჯველი ფიქრი და ვგრძობდი,
რომ დღითი-დღე უფრო და უფრო მძულდებოდა ჩემი
უკანთო შვილი; ეს ერთი მიტა ცოცხალი ხსავანა ხორ-
ცი წინ მედობებოდა, სიცოცხლეს მისზობდა, იმედებს,
რომლებიც ახალგაზრდობის სიმშენიერეს შეადგენენ.

ამ დროს ჩემის სიყვარლის დედა ვად განდა და
მე მარტოდ დავრჩი ბავშვთან. ეს იყო ქრისტიანობის
თვეში. საშინელი ეინგები იყო.

რა დამეა! ეს ეს არის ჩემი სიყვარული წავიდა.

ის იყო ვივანხმე ჩემს ჰატარა ოთახში, წამოვდექი
და ფეხ აკრებით გავედი იმ ოთახში, სადა ბავშვს ეძინა.
ცეცხლს მოვეუჭექი. ხეული, სუსხიანი და ცივი ქარ
ჰქროდა, ცა ვარსკვლავებით იყო მოტკვლილი.

ის მწარე ფიქრები, რომლებიც მთელს თვეს უწყა-
ლოდ მტანჯავდნენ, ხელ-ახლად აშემაღნენ და გული შემ-
ხუთეს. უსქმობის გამო მხოლოდ ამ ჩემს გაჭირვებულს
მდგომარეობაზე-და ვფიქრობდი და ეს ფიქრი კი, მო-
სვენებას არ მამეკვდა. ეს ჯოჯოხეთი ჩემსვე თავში
ტრიალებდა, ჩემს გულში ჰბუღობდა და მოსვენებას არ
მამეკვდა. მე მსურდა, როგორმე განმედეგნა, გადმეყარა
გულიდამ ეს დაუშრეტელი ტანჯვა და სხვა უფრო იმე-
დაინ, ახალ გრძნობისათვის დამეთმო ადგილი; მაგრამ
ერთს წამსაც ვერ ვადწევიდი თავს ამ გულისა და სულის
მომწვევლელს ფიქრებს.

არ ვიცი როგორ გამოვთქვა ეს ჩემი ტანჯვა. ისე
საშინლად მიღრნიდა სულსა და გულს, რომ ვგრძნობდი
ფიზიკურადაც და წინობრივადც ვად ვიეკე, ვგრძნობდი
იმასაც რამდენად საზარელი იყო ეს ჩემი მდგომარეობა.

რახიარად დავაღწიო თავი ამ მდგომარეობას. რო-
გორ მოვახერხო და რა მიზეზით ვუთხრა უარი; მე კი
გატყუებით მიყვარდა თქვენი დედა და სიყვარული კი იმ-
დენად ძლიერი იყო, რამდენადც უძლეველი ხელ შემ-
ძლევი კარებოდა.

ბრაზი მარნობდ. შექლილს ვკვანდი... დიად მე შექლილი ვიყავი იმ დამეს.

ბავშვს ეძინა. ავდექი და დავხედე. ეს იყო უკანონოდ შობილი ჭიაყელა, არაბობა, რომელიც საშიშარს უბედურობას მიქადდა.

მას ეძინა ზირ-ღიას, საბაშო გამოხეუელს. აკვანი ჩემი საწოლის კვერდით იდგა; იმ დამეს იქ ძილი აღარ შექმდო.

როგორ ჩავიდინე ის საზარელი დანაშაული, მი თითონაც არ ვიცი! რამ მაიძულა? ბოროტ-მოქმედების სურვილმა წამიტყუა. მე მხოლოდ ვგრძნობდი, რომ გული საშინლად მიძებნდა თავბრუს მესხმელა, გონება მე კარგებოდა, თავს ვეღარ ვიმაგრებოდა. მე იმ ჟამად იმ მდგომარეობაში ვიყავი, როდესაც კაცი ვეღარ არჩევს ხოლმე ვერც თავის მოქმედებას და ვერც არსებებს.

ხელ-ხელა ავწიე საბანი ბავშვს და მერე უგრძნად გადავხადე.

ბავშვი ტიტველი იყო; არ გაუღვიძნია. ფეხ-აგრეთით მივედი ფანჯარასთან და გამოვადე. ცივი ქარი ზუსუნით შემთქმროდა სახლში. ქარი იქამდის ცივი იყო, რომ უნებურად დავიწიე უკან, სახთლები ჩასაქრობად დაბრიალა. მე ვადექი ფანჯარასთან და შიშით ვერ მიმეხედნა ჩემს უკან, ვგრძნობდი როგორ მწკვავად მხვდებოდა ცივი ქარი და ოთახი თანდათან იკეთებოდა სიცილით. ამ დროს მე არაფერს ვხედავ ვფიქრობდი. უცხად სულტმა ხველამ მთელს სხეულს გამაფრთხილა, რომელსაც ესტავა კი ვგრძნობ, ცოფიანივით მივაჯახუნე ორივე ფანჯარები და აკვანთან მივიარბინე.

იმას ისევ ისე ეძინა ზირ-ღიასა და ტიტველას. ფეხებზედ ხელი მოესხვი, საშინლად გასკვიბიოდა; ავიღე და საბანი დავხურე.

ერთბაშად გული მომიღება და ამ არსების მიმართ, რომლის მოკვლაც მსურდა, სიბრალულისა და სიყვარულის გრძნობით ამევისო. მე დადხანს ვკატნიდი მისს ნორჩს თმებს; მერე კი ისევ ცეცხლს მოვუჭექე.

მე ვფიქრობდი ჩემს საზარელს მოქმედებაზედ, ვეძებდი დასაწყისს ჩემს სულიერ ქვეყნ-ტანჯვისას, რომლის დროსაც კაცს სრულიად ეკარგება ხოლმე ეოველგვარი წარმოდგენა. თავს ვერ იმაგრებს, მოქმედებს გონება დაკარგული, არ იცის რას აკეთებს, ან საით მიდის, როგორც ქარიშხლის დროს ზვირთებსზედ მოქანავუ ნავი.

ბავშვს ერთხელ კიდევ დაახველა, გული გადამოვარდნას მიზიარებდა. რომ მოკვდეს—ვიფიქრე... დმერთო! რა დამემართება მაშინ?

ავსდექი, სახთელი მივანათე და დავხედე. ბავშვი მშვიდად და თავისუფლად სუნთქავდა; მე კვლად დავმშვიდ-

დი. მაგრამ აკერ ბავშვს შესამედ დაახველა. ახლა კი ისე ცუდად ვიგრძენ თავი, რომ წავიბარბაცე, თითქოს საზარელი რამ მოხვედრება წარმომიდგა თავად წინ. სახთელი ხელიდაც გამოვარდა, როგორც იყო დონე მოვიკრიბე და ავიღე სახთელი; საფეთქელზე ცივმა ოფლმა დამასხა, ისეთი ცივი და მწკვავე ოფლმა, რომელიც სულიერ ტანჯვის დროს მოსქდება ხოლმე სახეს; აი ეს ოფლი გამომხატველი საზარელი ზნეობრივის ტანჯვისა და იმ დაფარულის, ქენჯნას, რომელიც ცეცხლივით სწვავს და უინულივით აზრბობს ძვალსა და რბილსა.

ასე დავუურებდი გათენებაშდის ბავშვს; ვგრძნობდი სიმშვიდეს, როდესაც მას წინარად ეძინა და სუელს მხუთავდა სასოწარკვეთილება, როდესაც კი ახველებდა.

ბავშვს რომ გაიღვიძა ავად იყო: თავლები დასაწითლებოდა და ძლიკის-ღა სუნთქავდა.

დაბრუნდა თუ არა დედა, მე მაშინათვე ექიმთას გაგვზახე კაცი. ექიმი ერთას საათის შემდეგ მოვიდა, გასინჯა ბავშვი, და იეთხა, არ გაგიციებიათო?

მე კახკალმა ამიტანა და წავიღულღულე:

— დიად, არა მგონია, ჭო!

მერე ვკითხე:

— საშიშია?

ჯერ არ ვიცი, სადამოხედ შემოვიფიცი, სოჭვ ექიმმა და წავიდა.

ბავშვს მთელი დღე ბურანში და ხველასი გაატარა. სადამოხედ ექიმი მოვიდა და სოჭვა ფელტეების ანთება აქვსო.

ბავშვი მთელი ათი დღე ავად იყო. ვერ გამოვსოტქვამ იმ ტანჯვას, რა ტანჯვაც მე იმ ათის დღის განმავლობაში გამოვიარე.

ბავშვი გარდაიცვალა...

მას შემდეგ... იმ წუთიდან ისე არ გაიფიქრა არც ერთი საათი რომ ამ საზარელ მოგონებას არ ედრნა ჩემი ჭკუა-გონება.

ო' რომ შევძლებდე ჭკუიდან შეშლას...

ბ. ზურელ-ღელა გუტმა ანდერძის კითხვა დასრულა და სათვალეები მოიხსნა; სამივე შემკვიდრეთ ფერმინდილებმა და შემერთადებმა გადაჭხედეს ერთმანეთს.

რამდენიმე წამის შემდეგ ნოტარიუსს სოჭვა:

— უნდა დავსწავთ ეს ქაღალდი.

თანხმობის ნიშნად ვეკლამ თავი ძირს დახარა.

ნოტარიუსმა სახთელი ახათა, ფრთხილად შემოაგნდა აღსარებას ანდერძის ფურცლები, წაუკიდა ცეცხლი და ბუნხარში შეუარა,

სამიგენი თავლს ადევნებდნენ, როგორ იწოდნენ ეს თეთრი ფურცლები. მალე ამ ნამწკვიბიდან შავი ფერფელი დადარჩა. მაგრამ ამ ფერფელში ჯერ კიდევ მოსხანდა

თეთრი ასაკები, რომლებიც ქალმა ფეხით გასრის იქვე ბუხართან და ნაცარს შეუერთა.

კარგა ხანს კადეჟ შესტყუოდნენ ერთმანეთსა და ნამწვს ფერფლს შემკვიდრენი, ემინადთ თათქას აა, ეს არის დაშვარი საიდუმლო სელ-ახლად თავს იჩენს და აწუებს დღაღასა.

ოლ. ბეჟ-აგლაძისა.

ივრის ხეობის მეურნეთა თათბირი

არა ჩვეულებრივი დღეები იყო სოფელ საგარეჯოსთვის 29 -- 31 წარსული მარიაშობისთვის. აქ ქართულ სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოების ინიციატივით თავი მოიყარა 500—700 მეურნემ და იწყეს ბჭობა სასოფლო-მეურნეობის შესახებ. ითვალისწინებდნენ იმას რაც დღეს არსებობს და ფიქრობდნენ იმაზედაც, თუ როგორი ცვლილება შემოიღონ მეურნეობაში. თათბირის გარდა აქვე იმართებოდა გამოცდა სამეურნეო მანქანა იარაღებისა, გამოსცადეს სხვა და სხვა გუთნები და ფარცხები, თესლის სარჩევი მანქანები, სეტყვის საწინააღმდეგო შუშხუნები, მერძეობის იარაღები და ხილის სახმობი და სხვა. გლეხკაცობა ყველაფერს დიდის ინტერესით ათვალიერებდა, დაწვრილებით იძიებდა მათ ხმარებასა და სარგებლობას. ვინც კი დაესწრო ამ თათბირს, ყველა დარწმუნდებოდა თუ როგორ ვადაქარბებულა ჩვენში გამეფებული შეხედულება გლეხი კაცის კონსერვატორობაზე.

— ჩვენაო, ამბობდა ერთი ხანში შესული გლეხი ქიაბერაშვილი — გვისაყვედურებენ, რომ ჩვენ, გლეხკაცობა, მეტის-მეტად მაგრა ვებლაუქებით მამა-პაპურს ჩვეულებას და ახალს ადვილად ვერ ვითვისებთ, მაგრამ ეს მართალი არ არის. ჩვენ, გლეხები მეტად ფრთხილები ვართ, ყველაფერს ანგარიშს ვუწევთ და ახალს რასმე მაშინ მოვკიდებთ ხოლომე ხელს, როცა მრავალჯერ დავრწმუნდებით ახალ საქმის უკეთესობაში. გვასწავლეთ, ბატონებო, მეურნეობაში ხმარებული ახალი წესები, დაგვიმტკიცეთ მათი სარგებლობა და მაშინ ჩვენც შევიგნებთ და ზურგს ვაქცევთ მამა-პაპურს ჩვეულებას. მე მოგახსენებთ ერთს მაგალითს, რომლითაც დარწმუნდებით, რომ ჩვენ, გლეხებსაც, შეგვიძლიან შეგნება კარგი საქმისა. უწინ, ჩემს ხსოვნაში, ურმისთვის

ვხმარობდით უბრალო ხის თვლებს, რომლებიც მეტად მალ-მალე ცვდებოდა და იძულებული ვიყავით ყოველ 2 — 3 თვეში ერთხელ გვეცვალა თვლები; ერთხელ ჩვენს სოფელში მობრძანდა მაზრის უფროსი თავ. ერასტი ჩოლაყაშვილი, რომელმაც გვიჩვენა რკინის სალტებიან ურმის თვლების ხმარება. ჩვენ, რასაკვირველია, ჩვეულებრივის უნდობლობით შევხვდით ამ რჩევას. დიდი და პატარა გაიძახოდა: „რას ამბობ, კაცო, როგორ შეიძლება რკინით შემოქედნილ თვლების ხმარება; სადმე ტყეში დაგორდება და ურემიც დაიმსხვრევა და მეურმეც ქვეშ მოჰყვებაო“. აი ასე ვუბასუხეთ თავ. ჩოლაყაშვილს. გულნაწყენმა თავადმა, როცა დარწმუნდა, რომ მშვიდობიანი რჩევით არა გამოდიოდა, სასტიკად გვიბრძანა თავისი რჩევის ასრულება და დაგვემუქრა — თუ მეორედ მოსვლის დროს არ დამახვედრებთ რკინის სალტებიან თვლებს, დაგსჯითო: მიუხედავად მუქარისა, რკინის სალტებიან ურმის თვლების ხმარება მაინც აინუნში არავის მოსდიოდა. გავიდა ამის შემდეგ რამდენიმე ხანი. ერთმა თოხლიაურელმა მღვდელმა „შემოაქედინა რკინით თვლები და იწყო ხმარება. ჩვენ, გლეხები გაფაციცებით ვადევნებდით თვალ-ყურს მღვდლის ცდას. თვალნათლივ ვხედავდით, თუ როგორ სახიეროა რკინის სალტებიანი თვლები, რომლებსაც უბრალო ხის თვლებსავე 2—3 თვეში კი არ უნდებოდა ცვლა, არამედ 10—12 წელიწადს სძლებდა. ამ ცდით დავრწმუნდით, რომ რკინის თვლები მართლა სახიეროა, ვიწყეთ ყველამ მათი ხმარება და დღეს ძველებური ხის თვლების ხმარება საზღაპრო ამბავს და წარმოადგენს. აი, ბატონებო, ასე ხდება ჩვენში, გლეხობაში, ახალ საქმის შემოღება. თქვენც, თუ გინდათ რაიმე ახალი სასარგებლო რამ გვასწავლოთ, ჯერ გვიჩვენეთ, დაგვარწმუნეთ, რომ ახალი საქმე სახიეროა და მერმე ჩვენც მოვკიდებთ ხელსაო“, დაათავა თავისი სიტყვა გლეხმა ქიაბერაშვილმა.

არა ნაკლებ საინტერესო იყო ხაშმელი გლეხის სიტყვები. იგი ნათლად გამოხატავს ჩვენი გლეხკაცობის დღევანდელს მდგომარეობას, რომლის გამო ვერავითარ ცვლილების შემოღება ვერ გაუბედნია მეურნეობაში.

— ჩვენ, გლეხებს, დღეს ისე გვაქვს საქმე გაქირვებული და ისეთ სიღარიბეში ვართ ჩაცვივნილი, რომ არავითარი ხარჯის გაწევა არ შეგვიძლიან რაიმე ახალ საქმის გამოსაცდელად. დღე-

ვანდელ დუხჭირ ცხოვრების გამო, არა გვაქვს თავისუფალი არც ჯიბე და არც მკლავები; თავისუფალი დღეს-დღეობით გვაქვს მხოლოდ ჩვენი თვალები და ყურები. აი, ბატონებო, სულ რითაც შეგვიძლიან მონაწილეობა მივიღოთ ახალს საქმეში. მადლიანო ხალხო, დაგვანახვეთ და გავვაგონეთ ახალი საქმის სარგებლიანობა და ჩვენც შევიგნებთ მას“.

ასევე საინტერესო იყო დანარჩენ მოლაპარაკებლებების სიტყვებიც. ყველანი მკაფიოდ აღნიშნავენ, რომ დროა მხარი აუქციონ მამა-პაპურს ჩვეულებას, ამისთვის კი საჭიროდ სთვლიდნენ ახალ ცოდნის შეძენას, რომელიც გამოცდაზე იქნება დამყარებული.

ს. კ.

X სომხური პრესა და ილია ჭავჭავაძე

თბილისის სომხურ პრესის რამდენიმე ორგანოს აქვს „ქართული განყოფილება“. ამათ შორის გაზ. „ჰორიზონსაც“ ჰყავს თავისი თანამშრომელი, რომელიც კვირაში ერთხელ თვის მიმოხილვით აცნობს სომხის მკითხველებს ქართულ ცხოვრებას.

შემოხსენებულ გაზეთის მე-207 №-ში დასტაბულ ამ გვარ წერილის უკანასკნელი ნაწილი ეხება „სახალხო გაზეთში“ ამას წინაღობა დაბეჭდილ მ. რატიანის წერილს, რომელშიც სომხები ნაქებნი იყვნენ თავიანთ იმ თვისებისათვის, რომ დიდათ პატივსა სცემენ სომხის მოღვაწეებს და რომ ახლა ქართველნი დასაცინად გამზადდნენ სომხების მხრივ, იმის გამო, რომ ერთი ჭავჭავაძე ჰყვანდათ და ისიც კი მოჰკლესო.

ამის გამო „ჰორიზონი“ დასძენს: „ბ. რატიანის სომხების მიმართ ეს ქება ჩვენ უადგილო და ცალმხრივად მიგვაჩნია იმ თვალსაზრისით, რომ ქართული მემარცხენე პრესა დაბეჯითებით ამბობს, რომ მას მტკიცე ფაქტები აქვს თვის ხელთ, რომ ჭავჭავაძე არა მარტო მრისხანე მემამულე იყო, რომელიც სტანჯავდა, ჰყვლეფდა, ტყავს აძრობდა გლეხებს, არამედ ჯაშუშობასაც კი ეწეოდა ჩვენთვის სრულებით სასურველი არ არის, რომ სომხებმა თვალდახუჭულადაც დაიცვან თავიანთი ყოველგვარი მოღვაწეობა“.

ამავე კამათს მეორე „დემოკრატიული“ სომხური გაზეთი „კავკასი დროებერი“-ც ეხება და იმის განცხადების შემდეგ, რომ სომხები „დიდის აღტაცებით და მადლიერებით აღსავსე ჰკითხულობენ ჭავჭავაძის პოეტურ ნაწერებს“ დასძენს:

„მაგრამ არ შეგვიძლიან ვაუკიცხავად მოვეპყრათ მის მიერ დაქერილ პოზიციას სომხ-ქართველთა ურთიერთობის საკითხში, როდესაც იგი

ველიჩკოს ხელში ბრმა იარაღად გადაქცეული, ეროვნულ განხეთქილების ეკალს სთესავდა.

ამასთანავე დიდი მგოსნობა ნებას არ აძლევს მას ნებიერებით ექსპლოატაცია გაუწიოს თავისიანებს.

როგორც მგოსანი, როგორც ხელოვანი ილია ჭავჭავაძე ყოფილა დიდი, ქართველთა და კავკასიის სხვა ერთათვის, მაგრამ როგორც საზოგადო მოღვაწე—მავნეელი“

ჩვენ განზრახ მოგვყავს სომხურ პრესის აზრი ამ საკითხის შესახებ და გვაგონდება გაზეთ „თემის“ წინადადება. „თემს“ ეხლა კი შეუძლიან დაარწმუნონ თავის თავი, რომ „ილია ჭავჭავაძის ჯაშუშობის საკითხის“ სხვა ერთა ინტელიგენციის სამსჯავროში გადაიტანს არც თუ ისეთი ნაყოფის შოტანა შესძლებია სომხის ინტელიგენციაც სხვა ერის ინტელიგენცია არის და „ჰორიზონი“ და „კავკასი დროებერიც“ სხვა ერის პრესას ეკუთვნის. ჩვენი მკითხველები ამ ამონაწერებიდანაც დარწმუნდებიან, თუ რა სამართლიანი მსჯავრი დასდეს სომხის პუბლიცისტებმა ისეთ საკითხს, რომელიც ასე აღელვებს მთელი საქართველოს.

ჩვენ რასაკვირველია ამ სიტყვებს „ჰორიზონისას“ და მის დამქაშებისას გროზადაც არ ვიყიდით. ჩვენის აზრით ცუდი პატრიოტია ის სომეხი, რომელიც ერთხელ მაინც ცუდად არ მოიხსენიებს ილია ჭავჭავაძეს. მაგრამ ეს ჩვენ ქართველებზედ ახია! ახია, იმიტომ, რომ ჩვენა გვაქვს ისეთი მშვენიერი და მაღალ ნიჭიერი თხზულება, დაწერილი იმავ ჭავჭავაძისაგან, რომელსაც „სომეხთა მეცნიერნი და ქვათა ღალადი“ ჰქვიან. ეს თხზულება რომ არ გვქონოდა, სომხებისთვის მაინც არ იქნებოდა ილია ჭავჭავაძე „ჯაშუში“.

მიუხედავად ამისა ჩვენ მაინც უნდა ვსთქვათ, რომ გაზეთ „სიმართლის ხმა“ თავის მიზანს მი-აღწია და ეხლა, იმავე ილია ქვეყანაძისა არ იყოს.—

— „სიმართლის ხმა ქვეყანადა ჰქუხს“... Sic transit gloria mundi.

მამულ-დედულით ვაჭრობა

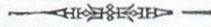
ყველას კარგად მოეხსენება, თუ რა გამწარე-ბით იბრძვიან პოლონელები პრუსიაში მამულ-დე-დულის შესანარჩუნებლად. პოზნანში ჭიანა ბავშვმაც კი იცის, რომ თუ მამულ-დედული უცხო ტომის ხელ-ში გადავიდა, პოლონეთი გაჰქრებაო. ამის გამო პოზნანელი პოლონელი თურმე ისე უყურებს პო-ლონელ მემამულეს, მამულ-დედულის უცხო ტო-მის კაცზე გამყიდველს, როგორც ერის მოღალა-

ტეს. ასეთის ვაე-ბატონების და ქალ-ბატონების ცალკე სია შეუდგენიათ პოზნანში და სახელად და-ურქმევიათ „შავი სია“.

პოზნანელებს თურმე ჩვენმა პოლონეთმაც წაპ-ბაძა და როგორც ერთი რუსული გაზეთი იწერება აქაც ცნობაში მოუყვანიათ თუ რამდენი მამულ-დედული გადავიდა უცხოელების ხელში. პოლო-ნურ გაზეთების სიტყვით 1905—1911 წ. პოლო-ნელ მემამულეებს მიუყიდნიათ საგლეხო ბანკისთ-ვის 163.000 დესეტინა მიწა ჩრდილო-დასავლეთს და სამხრეთ-დასავლეთს კუთხეში. უკრაინაში და მო-გილიოვის გუბერნიაში გაყიდული კიდევ სხვა ყო-ფილა.

პოლონური პრესა მწარედ მოსთქვამს, რომ „სამშობლოთი ვაჭრობა“ (რუსულად: Т. ПРОВОЛЯ ВОТЧИНАИ) ქვეყანას დაღუბავს და ამის გამო ბო-ლო უნდა მოეღოს ამ შეუწყნარებელ აღებ-მიცემა-სო (გაზეთი „რეჩი“, ამ წლის № 237).

ა.—ლი.

სრულიად რუსეთის ქალაქთა წარმომადგენლების კრება

ამ უამად კიევში გახსნილია სრულიად რუსე-თის ქალაქთა წარმომადგენელთა კრება. ქალაქების ფინანსიურ პოლიტიკის შესახებ მოხსენება წაიკითხა თბილისის წარმომადგენელმა **გ. დ. ჟურულმა**:

— სახელმწიფო სათათბიროში ვ. ნ. კოკოვ-ცოვმა განაცხადა—სთქვა ჟურულმა — „მოგვეციოთ კარგი ფინანსები და კარგ პოლიტიკას მოგცემთო“. პრემიერის ეს სიტყვები ზედ გამოჰკრილია ქალა-ქებზედ. ქალაქები შებოჰვიდნენ არიან თავიანთ მოქმედებაში საკუთარ საღსართა უქონლობით, რაც გამომდინარეობს საერთო სახელმწიფო გადა-სახადების სისტემიდან. ქალაქებს ფიქტიური ფი-ნანსიური უფლება აქვთ მინიჭებული. ამიტომ სა-ჭიროა გამოიჯვნა შემოსავალთა წყაროებისა ქალა-ქის თვითმმართველობათა და სახელმწიფოს შორის. დეე, სახელმწიფომ თვითონ დაიტოვოს საშემოსავ-ლო და სამამულო გადასახადები. ქალაქებს კი სა-ჭიროა მიეცეთ რეალური გადასახადები და სპეცი-ალური გაბეგვრის უფლება. თუ ეს არ იქმნა, ქალა-

ქები არამც თუ განვითარდებიან, მათ მოვლით და-ღუბვა და ზარალი. თუ ასეთი გამოიჯვნა გადასახა-დებისა ამ წუთში განუხორციელებია, დეე, სახელ-მწიფო დაუყონებლივ დაადგეს ქალაქებისთვის სუბ-სიდიების მიცემის გზას, მაგრამ ეს სუბდიები ქა-ლაქებს უნდა ეძლიოთ საზოგადო ხარჯებისთვის, ისე რომ სახელმწიფო მხოლოდ ზოგიერთ განსაზ-ღვრულ ხარჯებში არ იღებდეს მონაწილეობას.

ბ. ჟურულმა შემდეგ ვრცლად დაახასიათა აუტანელი მდგომარეობა რუსეთის ქალაქებისა და ასე დაამთავრა თავისი მოხსენება.

— კრებამ კატეგორიულად უნდა უთხრას სა-ხელმწიფოს წარმომადგენლებს: „მოგვეციოთ ჩვენ კარგი ფინანსები და ჩვენ შეგიქმნით თქვენ კარგ მუნიციპალურ პოლიტიკას“. (ტაშის კვრა).

მ ი მ შ ი ლ ო ბ ა

დადგა შემოდგომა. ყოველ ამ დროს გლეხი, მიწის მუშა დიდს სიამოვნებას განიცდის და გიორგობისთვე-ღვინობისთვის მოახლოვებას სიხარულითა და აფრთოვანებით ეგებება. მას უხარია რომ მთელი წლის ნაშრომ-ნაღვაწსა და ნაამაგარს მარანსა და სასიმიინდში მოაქცევს, რამდენად უკეთესია მოსავალი, იმდენად მდიდარია გლეხის გულიც სიხარულით. ასეა ეს ყოველთვის, ყოველ წელს, როცა კი მოსავალი გვიანია. წელს კი, წრევანდელი შექოდგომა გლეხობაში მწარე ფიქრების მეტს არას აღძრავს. დასავლეთ საქართველოს ერთ-ნახევარს მაინც შიმშილი კარს ადგია და უკაკუნებს. არსაიდან ხსნა, არსით საშველი, გვალვებმა ყველაფერი გაანადგურა და მოსპო. იმერეთის მცხოვრებთა უმეტეს ნაწილს თავისა და საქონლის საკვებიც კი იანვრამდის არ გაჰყვება: სიმიინდი გახმა, ვენახი ჩამოქცა, ხეხილი გაფუჭდა. ბევრ ადგილას სიმიინდები იკლისშივე ასჭრეს, ჩალადაც გამოუსადეგარი იყო. როგორც იუწყებიან ამავე დღეშია ზემო გურია და სენაკის მაზრის ერთი ნაწილი. რაქა-ლეჩხუმზე ლაპარაკი მეტია, — იქიდან ჩამოსულები ამბობენ, რომ მოსავალი „მოტრუსაო“ და ეს ერთი სიტყვა სავსებით გამოხატავს იმ შემადრწუნებელს სურათს, როგორსაც დღეს რაქის სოფლები წარმოადგენს მოსავლის მხრით. ერთი სიტყვით, აღარ იქმნება სიმიინდი, აღარ იქნება ღვინო და ყველაფერს მოკლებული, ბედის ამარა მიტოვებული გლეხი მშიერ-მწყურვალი სად წავიდეს, ვის მიადგეს? გასულ კვირაში ჩვენმა რედაქციამ დეპუტატ გელოვანისაგან მიიღო დებეშით ცნობა: — ჰეტერბურგში მინისტრთა საბჭოს თავჯდომარეს ველაპარაკე შიმშილობის შესახებ, დახმარებას დაჰპირდაო და გვთხოვს, რამდენადაც შეიძლება უტყუარი ცნობები მივაწოდოთ. უტყუარი ცნობებიც ესაა, რომ ჩვენი სოფლების უმეტეს ნაწილს რამდენსავე თვესაც არ გაჰყვება სარჩო და ხალხის კეთილდღეობა შიმშილობის მსხვერპლი შეიქმნება, თუ დროზე არ მივიღეთ რაიმე ღონისძიება და არა ვისაშუალებოთ ამ მოსალოდნელი საფრთხის წინააღმდეგ. მაგრამ რით უნდა გამოიხატოს ეს ღონისძიება, რა სახსარს უნდა მივმართოთ უბედურობის თავიდან ასაცდენად? ჩვენებურ გლეხს, რომ მთავრობის დახმარებაზე გაუმიხილო რამ, ახლოსაც არ გაგიკარებთ. იგი მთავრობისა და მის

წარმომადგენელთა დაპირებებს სკეპტიკური თვლით უცქერის, მას არა სწამს და ვერც დაარწმუნებ, რომ ძლიერნი ამა ქვეყნისანი გულწრფელად შევლენ მის უნუგეშო მდგომარეობაში და გულწრფელადვე გაუწვდიან დახმარების ხელს. არ სწამთ, და აი რატომ: ჯერ ამ სამი წლის წინად. როდესაც გვალვებმა სულერთიან გააოხრეს ნათესი და შიმშილობის გამო ჩვენს სოფლებში ათასი მემადრწუნებული მაგალითი მოხდა, მთავრობამ გლეხებს სათესლე ფული ასესხა და შიმშილობაზე ათასწილ უფრო მეტად სამძიმო შეიქნა გლეხებისათვის შემდეგში სესხის გადახდა. ჯერ ის, რომ, ვისაც თუმანი ერგებოდა, აბაზით დააკმაყოფილეს ვითომდა ამის გადახდევინებისთვის გაჭირვებულ დროს კარს მიადგენენ.

სწორედ ამან დააშინა ჩვენი გლეხობაც, და ცდილობს გაჭირვება გარედ არ გაიტანოს, შინ, შინაურულად უწამლოს საშინელ სენს. რასაკვირველია, კარგია თუ მთავრობა მართლა გულწრფელად მოეკიდება ამ საქმეს და გამოღებულ დახმარებას ზემოდ ნახსენების სესხის სახეს არ მისცემს, ამისთვის საკმარისია ხალხს დაუბრუნდეს ის ფული, რომელი ყოველი სოფლის საზოგადოებას აქვს სათანადარიგო თანხად და რომელიც განსაკუთრებული უბედურების დროს დასახარჯად არის დანიშნული. როგორც ამასწინადაც ვწერდით, საქირაო, ქართველმა საზოგადოებამ, ქართულმა საქველმოქმედო და საზოგადო დაწესებულებებმაც ანგარიში გაუწიონ დამშეულთა უნუგეშო მდგომარეობასა და, ვისაც რამდენი შეუძლია, ყველამ თავისი წვლილი გამოიღოს. უნდა ახლავე შნსდგეს კომიტეტები, რომელიც დამშეულთა რაოდენობასაც გაეცნობა და საშვალების გამონახვაზეც იზრუნებს.

„იმერეთი“

პასუხი თ. ღლონტის

რამდენადაც ბუნდოვანი ეკონომისტია ბატონი თ. ღლონტი, იმდენადვე მოურიდებელი და ლოდიკის გამამსხარავებელი პოლემისტი ყოფილა იგი. ჩვენთან კამათს იგი „sine ira et studio“ იწყობს იქიდან, რომ თურმე „სახალხო გაზეთი“, „თემი“ და დასელები ჰგმობენ ჩვენ პოზიციას ხიზ

ნობის საკითხის შესახებ და ამგვარად თავიდანვე მკითხველს დემოგოგიურ ქსელში ჰხვევს; მაგრამ გულდადებული მკითხველი, რომელსაც არა მარტო პარტიული ჟინიანობით, არამედ შეგნებულადაც შეუძლიან კითხვა, ყოველთვის მიხვდება იქ დაფარულ სიყალბეს. ბატონ ლლონტის წერილი პასუხი არ არის ჩვენი მკაფიო შეკითხვისა, არ არის იმიტომ, რომ ჩვენი პოზიციის შელახვა მარტო დემოკრატიული და სოციალისტური ლაყბობით ყოვლად შეუძლებელია. და ბატონი ლლონტი სცდილობს კიდევ ერთხელ დაამტკიცოს, რომ ჩვენ **ხიზანთა ინსტიტუტს ვიცავთ**, რომ ჩვენი პოზიციის რეაქციონურია და რომ ჩვენ **გადავამახინჯეთ არ. ჯორჯადის აზრი**.

არ. ჯ—შვილი ამტკიცებდა, რომ ჩვენ ვიცავთ ხიზანთა ინსტიტუტს და მისი გიუქმებს წინააღმდეგნი ვართ და როცა ჩვენ ეს ვუარყავით, როდესაც ასეთი ცილისწამება თავისი სახელით გამოვსახეთ და დავამტკიცეთ, მოვსპეთ ლაპარაკი, თევდორე ლლონტიმ ესევე გაიმეორა. ესლა, ჩვენს მკაფიო შეკითხვაზედ ის პირდაპირი პასუხის მაგიერ ამბობს: თქვენ იდეაში იცავთ ხიზანთა ინსტიტუტსაო. ასეთი აბრუნდიც არ ვარგა, ბატონო ლლონტი, იდეაში დაცვა და ის რასაც არჩილ ჯ შვილი და თქვენა სწერდით წინაღ სრულებით სხვა და სხვა რამ არის. როდესაც არჩილ ჯ—შვილი სწერდა, რომ ჩვენ „უსპობთ ოსებს საშუალებას ადამიანურ არსებობისას“ და ბატონი ლლონტი ამასთან სოლიდარობას აცხადებს, ჩვენ კვიკვირს როგორ ბედავს მკითხველის წინაშე ამას იდეაში დაცვა დაარქვას. არ. ჯ—შვილი იკამდისაც კი მივიდა, ვითომ ჩვენ ვაპირობთ რაღაც მექანიკური (!) საშუალებით ბრძოლას ოსობის წინააღმდეგ და მისი თანამოაზრე და მედასტურე ლლონტი დღეს ამ მექანიკურ (?) ბრძოლას იდეაში დაცვის სახელითა ნააღმდეგს?—ცოტა სიფრთხილე, ბატონო ლლონტი!

ჩვენ იდეაში კი არ ვიცავდით, ჩვენ ისტორიულ სინამდვილეს აღვნიშნავდით პატივცემულ ა. ყიფშიძის წერილებით, რომ **ოდესღაც ხიზნობა უწიარი ინსტიტუტი იყო**, რომ იგი **შედარებით ბატონყმობასთან სანატრელი მოვლენა იყო** ყმისათვის; შემდეგ კი იგი სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის იარაღად გადაიქცა, ბიუროკრატიის ჩაღვრისა გამო. ამ ორს ძირიან-ფესვიანად განსხვავებულს ხანას ხიზნობის ისტორიაში, ა. ყიფშიძემ რამდენიმე წერილი უძღვნა **გასარკვევად**, მაგრამ სახალხო-

ლები მაინც თავისას გაიძახიან და ერთმანეთში ურევენ სხვა და სხვა ცნებას: რას ვიცავთ ჩვენ (თუნდა იდეაში) — ისტორიული ხიზნობის უწყინარობას **შედარებით** ბატონ-ყმობასთან. თუ ახლანდელი გამწვავებული და ყოველს აზრს მოკლებული მდგომარეობა გვსურს შევინარჩუნოთ? ამას განგება რევთ, ბატონო ლლონტი, რადგან ჯერ თქვენთვისაც ვერ გამოგირკვევიათ ეს საკითხი.

არ. ჯ—შვილი ამტკიცებდა მაგ., რომ ხიზნობა ბატონყმობის ნაშთიაო და თქვენ იკამდისაც კი მიდიხართ, რომ ხიზნობასა და ყმობას შუა განსხვავებას არა ხედავთ. რასაკერვლია, უნდა ვიფიქროთ, რომ აქ **ისტორიული** ხიზნობა გაქვთ მხედველობაში (თუმცა ამას არ ამბობთ?), რადგან ხომ არ შეიძლება **ახლანდელი** სახიზნო დამოკიდებულებაც შეუდაროთ ბატონ-ყმურსა?

ჩვენ ვამტკიცებდით, რომ ხიზნობა **თავისუფალი ხელშეკრულობა** იყო ისტორიულად, ე. ი. ხიზანს თავისი ნებით შეეძლო შესვლა ხიზნად და თავისივე ნებითვე წასულიყო მემამულესაგან. ჩვენ არსად არ გვითქვამს, ვითომ სახიზნო ხელშეკრულობა „არ საზღვრავს და ამცირებს ხიზნის პიროვნულ ინტერესებს“—ეს თქვენი საკუთარი, საბოლოემიკო, თაღლითური გადამახინჯება ჩვენის აზრისა. პირიქით ჩვენ მკაფიოდ ვწერდით (იხ. № 31), რომ ყველა ხელშეკრულებაში ილახება პიროვნული ინტერესები, მაგრამ ამით ხელშეკრულობა თავისუფალ ადამიანთა თავისუფალ კავშირის იურიდიულ-ფორმალურ სახეს არა ჰკარგავს. ა. ყიფშიძის წერილებში აღნიშნული იყო რამდენიმე **კატეგორიაც** კი ხიზნებისა, მათი განსხვავებანიც კი ერთმანეთში, არამცთუ მათი ძირითადი განსხვავება ყმებისაგან. ბატონი ლლონტი კი ერთმანეთში დომხალივით რევს ყველაფერს და თამამად ამარტივებს ისტორიულ განწყობილებას: „იყო მამულიანი ხალხი და უმამულო ხალხი, პირველი გაბატონებულია პოლიტიკურად და ყოველის მხრივ, მეორე დამონავებულია ყოველის მხრივ.“ „...ამათ გარდა თავისუფალს ჩვენ ვხედავთ მოვაჭრეებს, რომელთა რიცხვი მეტად მცირეა...“ „გლუხაკიდან, ყმიდან, როგორც მწარმოებელიდგან (ხიზანი ხომ უპირველეს ყოველი-

სა მწარმოებელია) თავისუფალი წოდება ხიზნობა არ შემდგარა ჩვენში“.

ბატონი ლლონტი ამ ამონაწერებში ასეთსავე სიბეცეს იჩენს ისტორიული პერსპექტივის განხილვის დროს, როგორც ჩვენი თანამედროვე დასელეუბი.

არიან კაპიტალისტები და პროლეტარიატი, არის ორი კლასის ბრძოლა და დანარჩენი ქვეყანაზედ არაფერია, არავითარი სოციოლოგიური სხვა მოვლენა არ არსებობს. ასეთ კაცს ძნელია დაუმტკიცო **განსხვავება** არა მარტო ხიზნასა და ყმას შუა, არამედ თუნდა პროლეტარსა და გასუქებულ გლეხს შუა, ან თუნდა ბოგანო გლეხსა და თ. ლლონტის შუა.

ამათ გარდა ლლონტი ხედავს (?) „თავისუფალს მოვაქრეებს, რომელთა რიცხვი მეტად მცირეა“. მაგრამ ეს **სიმცირე** სრულებით არ უშლის ხელს, რომ ისინი თავისუფალნი იყვნენ ლლონტის შეხედულობით. ხიზნები კი თურმე თავისუფალნი ვერ იქნებოდნენ, რადგან „თავისუფალი წოდება“ არ შეუქმნიათო. მერე ვინ ამტკიცებდა, ან ვისთვის რა საჭირო იყო იმის მტკიცება რომ ხიზნობა თავისუფალი წოდება იყო? პირიქით ჩვენ სულ იმას ვამბობდით, რომ **სულ უკანასანელ დრომდის** ხიზნობა ისე მცირე იყო, ისეთი ვიწრო ფარგალი ჰქონდა, რომ სახსენებლადაც არა ღირდა.

რასაკვირველია, ხიზნობას წოდება არ შეუქმნია (ასეთი ამერიკის აღმოჩენა მა რტო სახალხო ელებს შეუძლიანთ ხოლმე), მაგრამ განა ყველა ფორმა სოციალური დამოკიდებულებისა წოდებაში ჩამოყალიბდება ხოლმე? მერე ისიც ისეთი მცირე როგორიც იყო ხიზნობა? ამისთანა ლოდიკათ რომ ვიაროთ, 4—5 წოდების მაგიერ ქვეყანაზედ ათასი წოდება იქნებოდა, რადგან **განსხვავებანი** სხვა და სოციალურ ჯგუფებისა უფრო ბევრია ვიდრე სოციალ დემოკრატიულ გამარტივებულ შეგნებას შეუძლიან აღნიშნოს თავის ფირფიტაზედ.

ზოგიერთ ასეთს განსხვავებას ბატონი ლლონტი, სხვათა შორის, ვერ ამჩნევს ხიზნობასა და ყმობის შუა: „ავეთ თავისუფლების შოვნა ყმას ბატონ-ყმობაში **სრულებით არ შეუძლიან** *), იგი ბატონ-ყმობის თვით ბუნებას ეწინააღმდეგება, ასეთი ხალხი ვიცით ჩვენ(?) **მხოლოდ და მხოლოდ კაპიტალისტურ ხანაში**“).

ეს სიტყვები ამოწერილია იმისთანა სოციოლოგის და ეკონომისტის წერილიდან, როგორც გახლავთ ბატონი ლლონტი. მეოთხე კლასის შეგირდმაც კი უნდა იცოდეს, რომ ბატონყმობის დროს კი არა, თვით მონობის დროსაც კი (paдcтвo), რომში ავიღებთ მას, თუ თვით ამერიკაში (ზანგებისას) — ყმას და მონასაც შეეძლოთ განეთავისუფლებინათ თავი სასყიდელით, ან დამსახურებით და ასეთი ბავშვური ლაყბობით თავის საკუთარ ყურს თუ დააჯერებს ბატონი ლლონტი, თორემ **დასაბეჭდათ** და მკითხველის დასაჯერებლად გამოტანა ასეთის მსჯელობისა მარტო „სახალხო გახეთს შეუძლიან“ — (ფერი ფერსაო, ნათქვამია).

ესეთ აფორიზმებს, ლლონტი იმასაც უმატებს, რომ გლეხი, ხიზანი მოიჯარადრე ვერ იქნებოდა, რადგან „მოიჯარადრეობა ჰგულისხმობს ორს თანაბარს, სწორუფლებიან ინდივიდუმს რასაც ფაქტიურად და იურიდიულ ფორმალურად არ წარმოადგენდა მაშინდელი, ყმებისაგან გამოსული, მამულს მოკლებული გლეხი“. ამ მოსაზრებით რომ ხასიათდებოდეს მოიჯარადრეობა — დღესაც ყოვლად შეუძლებელი იქნებოდა იგი, რადგან მაგ. **დღევანდელი** მოიჯარადრე გლეხი, ყმებისაგან გამოსული, მამულს მოკლებული, ფაქტიურად და იურიდიულ-ფორმალურად არ წარმოადგენს თანაბარს და სწორუფლებიან ინდივიდუმს თავის მემამულე თავადთან, მაგალითად. მაგრამ, ბატონო ლლონტი, თქვენ როგორ გაარჩევთ მოიჯარადრეობის ცნებას სხვისაგან, როცა მთელი ქვეყანა გაყოფილი გაქვთ ორ მოწინააღმდეგე ბანაკად და ასეთ ცნებათა გარჩევას არც უნდა მოჰკიდოთ ხოლმე ხელი. თორემ აი ავიხსნით დღესა და ხვალ ისევ წარმორღოშავთ რასმე შეუფერებელს.

რ. გ.

(შემდეგი იქნება).

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

*) ხაზი ჩვენია.